

پاسخنامه تشریحی علوم و فنون ادبی (بخش تاریخ ادبیات، سبک‌شناسی و مفهوم) – کنکور تیرماه ۱۴۰۴ – فرهاد علی‌نژاد

سوال ۲۱: گزینه «۲»

آثار ادبی پهلوی به سبب اهمیتی که سنت شفاهی در ایران پیش از اسلام داشته، غالباً به کتابت درنیامده بود.

علوم و فنون ادبی (۱) و (۲)، سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات، ترکیبی

سوال ۲۲: گزینه «۱»

تشریح گزینه‌های نادرست:

گزینه «۲»: ورود اصطلاحات عرفانی و رواج هجو در شعر از ویژگی‌های فکری ادبیات قرن پنجم و ششم هجری است.

گزینه «۳»: کیمیای سعادت از آثار منشور دوره غزنوی و سلجوقی است.

گزینه «۴»: خاقانی و نظامی از شاعران حوزه ادبی آذربایجان بودند که سبک شعر فارسی را از آنچه در دیگر نواحی ایران یا پیش از آنان رایج بود متمایز کردند.

علوم و فنون ادبی (۱)، سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات، صفحه‌های ۸۱ و ۸۳ تا ۸۵

سوال ۲۳: گزینه «۴»

ابیات «الف، ج و د» ویژگی‌های سبک‌شناختی سبک هندی را دارند:

الف) کاربرد واژه «بخیه» از ویژگی‌های زبانی سبک هندی است که به‌خاطر راه‌یافتن مختصات زبان مردم عصر در ادبیات این دوره چنین واژگانی در اشعار دیده می‌شدند. بیت از کلیم کاشانی است.

ج) در این بیت هم واژه «شیشه» از واژگان زبان کوچه و بازار است که به شعر سبک هندی راه یافتند. این بیت هم سروده کلیم کاشانی است.

د) در این بیت هم می توان یکی از واژگان مربوط به زبان مردم (پل) را نشان راه یافتن زبان کوچه و بازار در شعر سبک هندی دانست. بیت از نظیری نیشابوری، شاعر قرن دهم، است.

تشریح ابیات دیگر:

ب) بیت از رهی معیری، از غزلسرایان دوره معاصر، است و ویژگی هایی مثل کهن گرایی زبانی که در برخی اشعار دوره معاصر دیده می شود، در این بیت هم مصداق دارد. البته در کتاب درسی به کهن گرایی برخی شاعران دوره معاصر صراحتاً اشاره نشده است، اما به هر حال بیت ویژگی های سبک هندی را هم در خود ندارد.

ه) شعر مضمونی عاشقانه، مطابق با ویژگی های سبک عراقی، دارد و سروده ابن یمین است.

علوم و فنون ادبی (۲)، سبک شناسی، صفحه های ۸۱ تا ۸۳

سوال ۲۴: گزینه «۲»

بیت مذکور در کتاب درسی از سعدی نقل شده است. سعدی، فرمانروای ملک سخن، ۳۵ سال گرد جهان گشت، تجربه اندوخت و از هر خرمنی خوشه ای چید. او گلستان را به نثر مسجع و بوستان را در قالب مثنوی پدید آورد، دو اثر ارزشمندی که به ما درس اخلاق و حکمت می آموزد.

علوم و فنون ادبی (۲)، تاریخ ادبیات، صفحه های ۱۴ و ۲۱

سوال ۲۵: گزینه «۴»

تشریح موارد نادرست:

– سبک هندی از اوایل قرن یازدهم تا اواسط قرن دوازدهم در تاریخ ادبیات فارسی رواج داشت.

– حکومت صفوی به شعر مدحی و درباری و عاشقانه بها نمی داد و بی توجه بود.

– حکومت صفوی با آموزه‌های عرفانی سنتی هم در تضاد بود.

– در دوره سبک هندی بسیاری از لغات ادبی قدیم از صحنه شعر رخت برپست.

علوم و فنون ادبی (۲)، سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات، صفحه‌های ۸۰ و ۸۱

سوال ۲۶: گزینه «۳»

فرخی یزدی: از شعرای آزادی‌خواه عصر مشروطه که تحت تأثیر شاعران گذشته، به‌ویژه مسعود سعد و سعدی، بود. آشنایی با سعدی طبع او را شکوفا ساخت.

سید اشرف‌الدین گیلانی: اشعار او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.

ایرج‌میرزا: در شعر او اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، اما جایگاه خانوادگی (از نوادگان فتح‌علی‌شاه قاجار بود) و تفکرات شخصی‌اش مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد.

میرزاده عشقی: در روزنامه «قرن بیستم» به افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن زمان پرداخت و به‌خاطر جسارت و بی‌پروایی در بیان اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و وطن‌پرستانه‌اش، پیش از آنکه به اوج شکوفایی برسد به دست رضاخان ترور شد.

علوم و فنون ادبی (۳)، تاریخ ادبیات، صفحه‌های ۱۶ تا ۱۸

سوال ۲۷: گزینه «۴»

درمورد دوره‌بندی شعر معاصر نکات زیر را به یاد داشته باشید:

شعر تغزلی در دوره دوم شعر معاصر شروع شد و در دوره سوم به تدریج راه خود را ادامه داد، از طرف حکومت هم تقویت شد و در دهه ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰ از گسترده‌ترین جریان‌های زمان خود شد.

توجه شاعران و نویسندگان به مسائل سیاسی و اجتماعی و آرمان‌های مردم در دوره سوم شعر معاصر ذیل جریان سمبولیسم اجتماعی رواج یافت. در دوره چهارم هم، از آنجاکه مسیر عمده شعر همچنان اجتماعی و حماسی است، همین توجه در میان شاعران دیده می‌شود.

آزادترشدن فضای سیاسی و اجتماعی ایران نسبت به دوره قبل تنها در دوره دوم شعر معاصر اتفاق افتاد و دلیلش این بود که محمدرضا پهلوی به تازگی بر مسند سلطنت نشسته بود. این فضای آزادتر بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ (دوره سوم و چهارم) کم‌کم از دست رفت و خفقان حاکم شد.

حال با توجه به نکات فوق می‌توان گزینه‌ها را بررسی کرد.

تشریح گزینه‌ها:

گزینه «۱»: دوره دوم – دوره دوم و سوم

گزینه «۲»: دوره سوم (و چهارم) – دوره

گزینه «۳»: دوره دوم – دوره چهارم

گزینه «۴»: دوره دوم – دوره سوم

علوم و فنون ادبی (۳)، تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی، صفحه‌های ۶۹ و ۷۰

سوال ۲۸: گزینه «۱»

شاخص‌ترین درون‌مایه‌های شعر عصر بیداری عبارتند از: آزادی (در مفهوم دموکراسی غربی)، وطن (به معنای سرزمینی که مردمی با مشترکات قومی، فرهنگی و زبانی در آن زندگی می‌کنند)، قانون (بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه‌خواهان)، تعلیم و تربیت جدید، توجه به مردم (ازجمله توجه به محرومان جامعه، کارگران و ضعیفان و نیز جایگاه زنان در اجتماع) و دانش‌ها و فنون نوین.

بررسی ابیات:

الف) مضمون وطن در معنای مدرن آن در این بیت دیده می‌شود و شاعر از استحکام مرزهای کشور اظهار شادمانی می‌کند. بیت از ملک‌الشعراى بهار است.

ب) شاعر پادشاهان را به حمایت از قانون و قانون‌مداری توصیه می‌کند و به آنها هشدار می‌دهد که سرپیچی از قانون حاصلش کیفر دیدن است. این بیت هم سروده بهار است.

ج) این بیت سروده پروین اعتصامی است. از میان مضامین شاخص عصر بیداری هیچ‌کدام در این بیت مورد توجه نیستند. شعر به ترک تعلق و مفهوم فنای عرفانی اشاره دارد.

د) این بیت هم سروده محمدتقی بهار است و توجه به جایگاه زنان در اجتماع و نهاد خانواده از مضامین شاخص عصر بیداری است که در این بیت دیده می‌شود.

ه) در این بیت شاعر به توصیف طبیعت کوهستان پرداخته است. درختانی که روی کوه روییده‌اند را به پرهایی تشبیه کرده است که کوه، مانند مردان مبارز، به خود بسته است. دقت کنید که گرچه این بیت به مفهوم «مبارزه» اشاره تلویحی دارد، اما از این مفهوم برای توصیف طبیعت استفاده کرده است. جالب اینکه این بیت هم اتفاقاً سروده ملک‌الشعر است.

علوم و فنون ادبی (۳)، سبک‌شناسی و مفهوم، صفحه‌های ۴۴ و ۴۵

سوال ۴۶: گزینه «۲»

منظور از «نانهاده» در عبارت صورت سؤال روزی نامقدر است، یعنی روزی‌ای که در تقدیر آدمی نوشته نشده است و نویسنده اعتقاد دارد که این روزی هیچ‌گاه به دست آدمی نخواهد رسید. از سوی دیگر می‌گوید «نانهاده» (یعنی روزی مقدر) به هر حال هرجا باشد، به دست آدمی خواهد رسید. پس این عبارت کسب روزی را به «تقدیر» گره می‌زند و مفهوم محوری آن اتکا به «قضا و قدر» در سرنوشت انسان است.

در بیت گزینه «۲» هم شاعر می‌گوید «برات» یا سندی که برای روزی تو (وجه معاش تو) نوشته‌اند مقدر است و تغییر نخواهد کرد.

نکته: «دیوان الست» به آیه «الست بربکم، قالو بلی» (سوره اعراف، ۱۷۲) اشاره دارد. این آیه می‌گوید: «و به یاد آر، هنگامی که خدای تو از پشت فرزندان آدم ذریه آنها را برگرفت و آنها را بر خودشان گواه ساخت که: آیا من پروردگار شما نیستم؟ همه گفتند: بلی.» کلمه «الست» (به معنای «آیا نیستم؟») از این آیه محمل مفهومی به نام «عهد الست» شده است که در ادبیات فارسی به پیمان پروردگار با آدمیان

اشاره دارد. از این رو این مفهوم به مقدر بودن سرنوشت آدمی پیش از اینکه پای بر زمین بگذارد اشاره دارد.

تشریح گزینه‌های نادرست:

گزینه «۱»: شاعر می‌گوید دانه‌ای به عنوان رزق ما تعیین شده است، اما کسی بر گرد این دانه مانند عنکبوت دام می‌گسترد و مرا از روزی‌ام دور می‌کند. اگر به قطعۀ مورد نظر در دیوان ابن‌یمین رجوع کنیم، متوجه می‌شویم که آن کسی که انسان را از رزقش دور می‌کند و بر سر راه او دام می‌تند «گردون» است که کنایه از «روزگار» است.

گزینه «۳»: شاعر از طالع و بخت بد خویش می‌نالد و می‌گوید من حتی وقتی به سوی دریا (بحر) بروم، دریا به خشکی (بر) تبدیل می‌شود.

گزینه «۴»: شاعر می‌گوید سلامت (صحت)، روزی‌ای کافی (وجه معاش) و اینکه از کسی ترس و بیمی نداشته باشیم، برای ما کافی است، اگر همواره این موارد را داشته باشیم.

علوم و فنون ادبی (۱)، مفهوم، صفحه ۵۵

سوال ۴۷: گزینه «۳»

بیت صورت سؤال می‌گوید تا وقتی که از دنیای فانی (تیره خاکدان) دل برنکنی، به عالم روحانی بالا نخواهی رسید. پس این بیت به ترک تعلقات دنیوی و تمرکز بر وصال به معشوق آسمانی و رسیدن به عالم بالا اشاره دارد.

در بیت گزینه «۳» شاعر می‌گوید تا مانند حباب تاج خود را به تخت تبدیل نکنی (منظور ترکیدن حباب بر روی آب دریاست که تاج حباب می‌ترکد و حباب به دریا واصل می‌شود)، به دریا نخواهی پیوست.

تشریح گزینه‌های دیگر:

گزینه «۱»: شاعر می‌گوید عشق مانند گردبادی تو را به هوا بلند می‌کند و به آسمان می‌رساند. مفهوم واصل شدن به عالم بالا در این بیت هست، اما بیت به ترک تعلقات دنیوی اشاره ندارد.

گزینه «۲»: شاعر می‌گوید ورود به وادی عشق لازمه‌اش این است که انسان با محک و معیارهایی سنجیده شود.

گزینه «۴»: شاعر می‌گوید تا زمانی که مانند غنچه به خود سخت نگیری، به گل تبدیل نخواهی شد و شکوفایی‌ای برایت حاصل نخواهد شد.

نکته: «ریاض» به معنای «روضه» است و «روضه» در زبان عربی معنای «باغ و بوستان» می‌دهد. ترکیب «روضه رضوان» به بهشت و باغ بهشت اشاره دارد. ندانستن معنای برخی واژه‌ها باعث می‌شود در فهم معنای ابیات به مشکل بخوریم، اما همواره راه حل مشکل ناآشنایی با واژگان بیت این است که کلیت معنای بیت را دریابیم و معنای واژه‌های ناآشنا را از طریق شواهد و قراین موجود در بیت بفهمیم.

علوم و فنون ادبی (۱)، (۲) و (۳)، مفهوم، ترکیبی

سوال ۴۸: گزینه «۲»

ستایشگری شاعر از شعر خویش یکی از مصادیق «مفاخره» است که از ویژگی‌های فکری شعر سده‌های پنجم و ششم است. در بیت گزینه «۲» حافظ می‌گوید معلوم نیست چه کسی تیر عاشق‌کشی را بر دل من زد که از شعرم خون می‌چکد. اگرچه ترکیب «شعر تر» در مصراع دوم این بیت بالاخره مصداقی از ستایش حافظ از شعر خویش است، اما این مفهوم در ابیات دیگر واضح‌تر بیان شده است و بنابراین همین گزینه جواب سؤال خواهد بود.

تشریح گزینه‌های دیگر:

گزینه «۱»: حافظ اعتقاد دارد لطف و لطافت همچون قطره‌های آب از شعرش می‌چکد و حسودان نمی‌توانند بر آن خرده بگیرند.

گزینه «۳»: شاعر می‌گوید طبع و قریحه شاعری‌ام در عین اینکه مانند آب تر و تازه است، از آن آتش می‌دمد و از سخن پرمغز و پرمعنای من گوهر و جواهرات معنی می‌چکد.

گزینه «۴»: سعدی شعر خود را «برگ درخت طوبی» (درختی در بهشت) می‌داند و می‌گوید با این حساب دیگر تعجبی ندارد که در این شعر لطافتی دیده شود.

علوم و فنون ادبی (۱)، مفهوم، صفحه ۸۵

سوال ۴۹: گزینه «۴»

ابیات گزینه‌های «۱، ۲ و ۳» در قالب آرایه‌های ادبی متعدد به غروب آفتاب و برآمدن ستارگان و ماه در آسمان شب اشاره دارند، اما بیت گزینه «۴» به مدح اختصاص دارد. شاعر در این بیت دعا می‌کند ممدوحش، تا زمانی که آفتاب می‌تابد، از خورشید دولت بهره‌مند باشد و همواره در جایگاه بزرگی و عزت و جاه بماند.

تشریح گزینه‌های دیگر:

گزینه «۱»: با فرورفتن گل صدبرگِ آفتاب، «ارغوان» (استعاره از ستاره) در آسمان نیلی‌رنگ شب (روضه نیلوفری) به بار آمده است.

گزینه «۲»: هلال ماه، همچون شخص ناتوانی که لباس خواب پوشیده است، بر پهنه آسمان پدیدار شد.

گزینه «۳»: عقد پروین (خوشه پروین یا ثریا) که به «هفت‌خواهران» هم معروف است گروهی از ستارگان هستند که شاعر برآمدن آنها را در آسمان شب توصیف کرده است.

علوم و فنون ادبی (۲) و (۳)، مفهوم، ترکیبی

سوال ۵۰: گزینه «۱»

ابیات «الف، ب و ه» همگی به مفهوم «وحدت وجود» اشاره دارند. وحدت وجود به این معناست که در جهان جز خدا هیچ چیز دیگری وجود ندارد و هر موجودی نشانه و تجلی وجود خداست و موجودات دیگر وجود مستقلی از خودشان ندارند.

تشریح مفهوم ابیات:

الف) هرچه در جهان گشتم و فکر کردم چیزی را بیرون از خداوند ندیدم.

ب) در چشم کسانی که در وادی حیرت هستند، «دویی» و «ثنویت» وجود ندارد و همه چیز یکی است و وحدت دارد که همان وجود خداوند است.

ج) ما همچون پروانه به گرد «دل» می گردیم و در حضور شمع بال برای ما به گره تبدیل می شود، یعنی دیگر نیازی به بال نداریم و می سوزیم.

د) اگر آینه تصویر نامحرمان را در حضور تو بازتاب دهد، رویش سیاه شود. این بیت هم بی ربط به مفهوم وحدت وجود نیست، اما با توجه به گزینه ها همان گزینه «۱» صحیح است.

ه) از اقبال یا روی برگرداندن آیینه وحدت دوتایی نمی شود و همواره وحدت برقرار است، همان طور که پشت کردن سالک به کعبه و حضور او در بتخانه هم همانند بودنش در کعبه است.

علوم و فنون ادبی (۱) و (۲)، مفهوم، ترکیبی